

ҮГҮС ХОЛУОБУНАЙ БУРУЙ ТӨРДӨ – АРЫГЫ

Күнэтэ арыгы нэдээн, алдыарсайы ажалар, кушугутун-сүрбүтүн алдыатар, ыялы ыялынан эһэр, эдэр олохтору ылар, төрүүр одону төгтөрү төлкөлүүр. Бу кыһалца туоратылларылар бүтүүтүн турунун, норуот нэдээнин курдук ыынан, бары эйгэ арыгы утары охсуспута ыраатта эркин, арыллыһар дьон ахсаан арыллыбат, бар кыһалца төрдүттэн суох буолара кыаллыбат.

Холбоотнай бүрүйдэр 85 %-ра арыгы испит туруктаах дэслүүн өгөһүллэр. Арыгы испит дьон көрөөнхөртүтэн тасан, муора тобустанынан булан, сылтавынан туора дьону кырбааһына, биеэ быдылына, арыгыны быдыһан баһаһын аныһына, өлөсүүтү, ыччат дьоммут кырдыас дьону буолуохтааһар бэйэлэрин төрөһүүтүтэрин кырбыһалларга тейиһиш.

Улаусуугулар 2011 снл тмугүнн 115 холубунай буруй оногохлубутугтан 48 холубунай буруй арыш ислг туруктаах дьонун ончулунна. Онгон уруу 51 (быларын 10), кини окурну уонна доруобуйатын утары 33 холубунай буруй (быларын 44), кинини окурду - 2, соруйал кини доруобуйатыгар ыар чэткнн окурду 15 (быларын 9) буолла.

Ангардас сана үүмүүт 2011 сэлэ көрсөр быраһааныыктарга, Санта дьылларга улуустуоох улуу сыһыалан күннээртэр арысталаһын Чурапчыбыт тагар киһи уйулгатын хамсатар ыар буруйдаһар айыллыар. Ол курдук, тохсуһуула "Чурапчы" ТХПК тэриэтэлэр арысталаһын түмүр Захаров Борисом кырбаан, Хадаар иһиллээгэр Захаров Шинигины хардаралтан оксон, Чурапчыта Сергей Сыдыкин кырбаан, буруйдаахтар Чурапчы оройуонун суутунан хаайыла билигээрбөрдөннүлөр. Хатыйла Кривошапон арыты испит туруктаа сылдан Яковлева кырбаан орго ыараха көрүнүтэх эт-сиги эчэйиһитин огторон Чурапчыта Капрылов Кузьмыны кытары билгээ арыстаан баран кырбаан ыарахан көрүнүтэх эт-сиги эчэйиһилээгэр огторон, Мындаарайыта кудуупка багыттылыбыт быраһааныыктаагы тэрээни кэллэгитэн Слепцов Егоровы кырбаан дооруубуйатыгар ыарахан көрүнүтэх эт-сиги эчэйиһитин огторон, Хатыйла Ариадна Неустроевы кытары билгээ арысталаһан баран быраһаан алтыан дооруубуйага ыарахан көрүнүтэх эт-сиги эчэйиһитин огторон, Чурапчы оройуонун суутунан усулуобуйа мисэрэр билигээрбөрдөннүлөр. Үүмүүт селы улусуна жаныах буруйдаардах садалаабыштыг иһинистэ үчүтэйгэ эрли үөскөлгөт, санаага-толкуга киилээгэр.

Быр-баачны олорбут эйэлээх дээс кэрсэнгэ арыаты кигрэн барыты төрдүтүн түөрөн, тыалыны ыгыиан ий ытабылын, өрү кэдэнгиз түбүнигини, ар алуугун адалан уруускалыыр. Алдыр хай ааганаан ийриш эрдэгтүн көрөн буол бакка, буолар буолбутун, кэдэгт алаһ дүүсө кигиттин кэнэ бөгдө алыар.

хай төрөгтүн бѣлаарсым түмүтэр бу дѣл
кэртэн арата олодун кыра кылаарларын
тулуйбака эбэтэр үлэ булбатарын ары-
смыан бѣлаарара, илэ арыгыһын кэргэтин
тохтоло сатаан баран кылайбака бѣлэ
кэртээн арыгы илэре, оор тохишуттарын
арыгылаанчыларын тулуйбака бул
этүүтүн алохтон барыата, киинилэр сула-
ааһын бѣгыһыата буларга бѣлаарыллар.

Улууспутугар дьэ кэргэн да онгоһун-
лар буруйдары тохтоотторо эрдэттэн сэ-
ттич үлэ ыгыттылар эрэри, барытын саба-
тутар кыаллыбата. Хаадаар нэһинилэр
ханы да үлэзэбэт, ыал кыра орто Ала-
мов арыгы иһиет туруктаах дьымыттар кэ-
лэн баран кыһырылыта буулан төрөспүт
адатын быһаарыан аныан ыарахан
көрүнүскө эт-сиги эчэйиистин огорон,
Дирингэ кэргэннэлэр дьылзэлэрэ би-
ригэ арыгылаан баран кыһырылыстарын
түмүтүр ыал ийэтэ Пестерева кэргэни
быһаарыан аныан ыарахан көрүнүскө
эт-сиги эчэйиистин огорон, эмиз Дирингэ
Платонов кэргэни кырбаан ыарахан
көрүнүскө эт-сиги эчэйиистин огорон
Кыпалайхха төрөспүттэри арыгылап-
пыт Захаровы себүлзэбэкэ ыал улахан
орто Степанов арыгы иһан кэлэн баран
кырбаан ыарахан көрүнүскө эт-сиги
эчэйиистин огорон, Чурапчы оройуону
суутууан хайылыта тутуу усуллубунай
мэһэрэ биригэбэрдэмэлтэра. Чурап-
чыла кэргэннэлэр биригэ арыгылаан ба-
ран кыһырылыстарын түмүтүр ыал ийэ-
тэ Рязанский кэргэни быһаарыан аныан
Рязанский М. доруобуйатылар ыар буор-
туну ылан өлөн, буруйдаах Чурапчы
оройуону суутууан РФ ХК 108 мст. 1
сууттанан, 1 сыл поселенимэ биригэбэр
дэнэ эрэри кыра саваттаах өрлөр
доорулан, биригэбэри толоруу болдо-
рубаттылына.

Архивчлан үлүүгүйүүтэн илнэ майн та-сигилитэ тосту уларайар, кэви чүтэ дотун албынньар, түрө донуу кыргааг атаартаан элээр дьон дьыгил алдыта да туран кэирэн мал-сал уорарын, бьыл нарын кэрэбэт. Ол курдук, Чуралчы улуунун дьахалтатын кабинеттэ Анемодристов арылы испит туруктаах сьылдан норка тирэитэ бэргээнэ уоран Чуралчыла Васильев арыгы испит туруктаах сьылдан ыал дьыгилтэн 5000 сол карчыны уоран, Чуралчылааы кэви бьылла амбулаториятыгтан Пестерев арылы испит туруктаах сьылдан Эверстов суумакыгтан көһүлүөгүн уоран, ханна да үлэлэбэт Филиппов арыгы илэ итирик туруктаах сьылдан ыал дьыгилтэ кэирэн телефон уоран, Болотсоров Төмөфеев арыгы илэ итирик туруктаах сьылдан дьон ампаары алдытан кэирэн элэс уоран, Одьулунгта Рязанский арылы илэ итирик туруктаах сьылдан ыал дьыл элэптан сотовай телефон уоран, Чуралчыла Андреев арыгы илэ итирик туруктаах сьылдан тутуу буола турар сиритэ бензотыла уоран, Чуралчы оройунун суугуан РФ ХК 158 ыст. сууттанан хайыыла тутуу усулуобуйа элээрэ бэриэтэ бэриһилэр. Хайыыгтан сага бос-

лоамут Новгородов арыгы иstieg турукта
ах сыйдан Мугудай кафетинар киларан
харчы уонна юутдук уоран Чурапчы
оройуонун суутууан РФ ХК 158 аст. 2ч.
"б", "в" пп. суутууан, 2 сыла хаайыга
биргизэбортен. Чурапчыга Семенов
уонна Старостин биргиз арыгы илан баран
мафайыах таһыгар турар массынааны
сокуоннайа суох баһылаан илде баран-
нар, Чурапчыга Куличкин арыгы иstieg
туруктаах сыйдан Дьяконов слотвай
телфонун кырбаан туран аһаастык баы-
лдаан илде баран Чурапчы оройуонун
суутууан хаайыга тутуу ыларгытылан,
уусулубунайдык кутан көрүүгэ биригиз-
бортеннитэр.

Арьмыга мэлхрэн ийа-күтэ арьмыгтан тахсар, бэйр үрүүмжэ арьгы итэр байгтан унун күтү была мархал-малар тастарьшар турар доонор арьгытаанһын бүтэлик түбүмжэр тийбэжнэр, эттэрэ-сүлхитэр, хааннара-мэийнхитэрэ арьгы дэвчтэр сүхүрэн үлэлхэбэт буолан, дорюу-буйалара ийи-траан олохтон баралыар. Ол эрэн арьмыһыттар ахсааннара арийа-бэт, өссө эдэр дьонулан туолар. Бу улусу бэйр улухан кыһаларта, үлэлхэтээх үлэтэ. Маньык дьон сыллата холубунай буруйдары өнөрлөрү эбэтэр эмсэргэллэлэр. Күн аайы кэрэктэ итирэн уулуссара охтолорун полиция сотрудниктара керөн арылан административнай эсплети-нэскэ тардаллар, кэпсээн сэрэтин өнөрлөр. Маньык дьону кылары үлэ оюн эрэ мугурданаар. Атын пашманан үлэ, бу дьону түмэн арьмыгтан эмгэтин кэнэр суолта туруорар кыһалта ханьык дэ-тэритэни таарыйбат. Арай арьмыһыт нийттен өрлөрүн иэтэр быраабыл быһыны үлэтэ кыгыһлар эрэрэт, ол ийэ кийнэхэ көмө оһоһуллубэт буолларгына, босхо ба-ран салгыны арьмыһырга усулуобуйа эрэ буолар.

Дээдэ мэргэжлээр арьсталаанын түмтүр уруусхаллаан, туора дээн түмсэн арьсталаа, ишди дээдэ дээн ааттын тыла тахсыбат сүрдэр баяллар. Маньнык сүрдэрэ хаһаанын көрөн туоһууластана арыгы кэһилэхэ кэлбит кийдси үөрө-көгө юмдэр, хомтор. Онуку бигр холобурунан Одьулунгта Седальцевтар дьитэрэ буолар. 2011 сыл ыам ыйын 7 күнүгэр дьит хаһаанына арыгы испит туруктаах кэлбит Голдены кытары кыһырсан быһаарынан аньан ыар көрүнтэх эт-сини ээлийтин огорон, Чурапчыга Евграфов биярэ арыгы испит Пинэтин кытары кыһырсан быһаарынан аньан ыар көрүнтэх эт-сини ээлийтин огорон Пестерева Пинэтин кытары биярэ арыгылаан баран тус бэйэтэ сүбүлээбэт сыһыанлыттан быһаарынан аньан ыар көрүнтэх эт-сини ээлийтин огорон Крешчаловон арыгылыттар түмсин олоор сүрдэрнэр киврэн биярэ арыгылаан баран Петрованы хардаһаанын кырбаан этин-синин ээтин доруубунага орт көрүнтэх ээлийин огорон, "Юбилейнай" маһынын котельнайгар түмсэ арыгылаанын түмүгэр Обутов Сидцеваны кытары тыл тыла кырысбаһа кыр

баан эг-сийн эцсийнгийн онгорон, суут ил-
члэлээр туурдуулар.

Бу арьсыг исгэйт туруктаах дьонунан онохуллубут хойгурунай буруйлар со-
рохторо эрэ ааттанһылар. Маны тайлһы-
дуоһунастаах салалтаачы дьон арьсы
иһэн баран үлэтэрин кыһалттын сүтү-
руетарынан быһаарсылалар, аҕа-
кыһы арыгы иһэн баран төрөһүт өртүгү
кайрааһылар, суомнар итирх турук-
таах транспортнай сиркитиһэни ыһа-
суолһа оһоллоомутун түмүгэр дьон
оһолун быста уода хойгурунай дьыла-
аһааһылар кыһалттар.

Бу холубунай буруйдар түүнтэй камтыг олохуудуулар. Харчы эрх бий байар санаалаах, туора дьон дьылыг, тосту наадыйбат, дьыз кэрэн ытабыл олох санаарыгтат дьоно түүнгү камтыг утууялларын умнан туран арыты атылааһынара, такси сулуусалара арытыгытэн сакаас кырибигиттэн толору дьоннон: "Ким да буоллун - атылааһы эрз!" - дьон санаалаах арыты таһылар буруйу оҕоруута төрүөт буолбуттара чыкчы Улуустугулар хас да нэһилиэк арыты атылааһыртан аккаастаммыт үтүө холо бурун туохха да холообокко, ыраах сыла нэһилиэк дьибэккэ, таксилар арыты таһалларын тохтоппоттор. Арытыны кини дьызыттан идэһэ этин арытыга атастаһарын билэ-билэ билбэтэр буолун, бэтэ суох хоргутуан өлөн эрдэди улуус кинигиттэн тейиччи сытар учаастакка мана этин арытыга атастаһаллар. Манна ытыглар үлэлэринэн участковой уполномоченныйдарынан уонна сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолор дьыалалары подразделениеһынан ыччат дьонго эр буолбакка, оскуолара үөрөнөр оҕолорго да маһаһыны атылааһытара арыты утахтары атылааһытара, 4 такси сулуусунара оҕолорго пиве тастытара чуолкайданан, административнай мээрэр тардыллылар. Мантык кэрээтэ суох быһааллар дьонтон оҕолорбутун харыстыы сылттан, сокуонна уларыһы кыра сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолор арыты утахтары атылааһыт кини аһа холубунай эппиэтинээскэ тардыллар буола.

2012 сылта үктөнөн баран уюмсайа 1 холуобунай буруй бэлэстээнэ. Олгон буруй арыгы испит туруктаах дьонуна оһоһулунна. Олоргон 4 оуруу, кыһы кырбаан араас көрүтүтээх эт-сини ачый илэрин оһоруу - 9, халааһын - 2, соруй дьон малын алдьатыы - 1, өлөрүүтүн ку тааһын - 1 курдук буруйдар буолалла. Эттиллэбит чакчыларга симиэстийэ ил тылар.

Хас биврдий кэий аргылытан туо-
туггара, чутас эрэ буолбакка, туора
дьонто аргылытан аikkaасталарыт
күүс-көмө өйбүл буолара буоллар, буб-
руйдар онгоһуллумаохтарын сөт
Аргылы утары охсуһааччылар - нар-
лог, психолог, психиатр, полиция эрэ
буолбакка, бары салайааччылардьын суб-
бегин холбоон биир тэтиһинэктик үлэл-
тэхтинэиз кыйаһахтыт.

ЕМЕФИМОВ
СЫВЕСТИЙ, ЛЕОЧУН, ЮСТИЦ
ПОЛКОВНИК

Дорцобцйа харыстабыла

ОЮОНУ СЭЛЛИКТЭН ХАРЫСТЫАХХА

Сэдвэг: кутгалаах, сүсэг-
ганаах яармаг. Ордук кэлгінгит
сүсэг тэвгэмж илэрнэ, дорую-
буцааг хоромынута улахааны,
эгсгэгтэрбэл, оголорбуг сүсэг-
ганаа элбэг илэрнэ туһууна
нрлэлвэньшэ, тэршүтүг бн-
дэлээрэ, болдогтодоохтук
сүсэганааханаа, сэрэгэлээрэ
нада.

Сэдлэг микроботара тас-
войвой хайтхаш буоланнар тула-
лыр эйтэ араас дайнышарын
олус тулуйуугуолар. Холбоур,
тымнышы 200-тэн тахса кыра-
адыны тулуйар кыахтаахтар,
100 кыраадыс илгэтэ тутал
олбөтөр, испиир, кыслоталар
дайнышарыгар эмиз кыайтар-
баттар, ийргэ-хайха, былыга, сик-
тээх харана сирэ хаасты да
сыл олбөтөс шылаахтарын сөп
уотна оитон кийи элпир-жааны-
гар кийрдахтэринэ төрөө-
нууван ырыаны үөскөтөр кы-
ахтаахтар. Сэдлэг палочкала-
рын ити ураты свойстволара жи-
визги кытта охсууһуну уугу-
туурлар.

Сэлхик яаралны сүүлчүүл
агаас сэлхиктээх яаралхтар
таргалларын өндүксэ мада
Агаас сэлхиктээх кийн биэр
мун устата сийн мэтгэ хас эм

миллиард ахсааннаах микро
таһаарар. Сэллнэгтээх киин с
лн, чөлөөтн кыра да хаант
дальдар сэлнн палочалара
аллар. Онон киин тулалы
ддонго сыйһарыан сөт

Өсөө биэр кутталыаах сир
нн буолар аһааг сэллнэгт
киин олоро сыйдыбыт дэс
Онон атын дьонгон дэс к
таһаһаһа уруксу өтүтэр
дүһэр хайдаһ-туох дьон оло
сыйдыбыттарын хайһан да
ыталаһан биһэххэ наа.
Өсөөгүн сэлнн шарыһа
киин олоро сыйдыбыт дэс
буолларына түмүкүүр дэс
федерация игорторот эрэ бар
китрилээх өрдүк.

Киши эпигар-хааныгар сэлк микроби кириде да киши та ыалдан барбет. Доруубуларын турута араас бирчигири тэн мөлөөн, эмсэрэлзэн сыйды дьон ордук дөбөөн ыалдык тарын сэл. Ордук кыра сааста өшүлөр ыарыяны утары охсуш куустары кыратынан, улава ооруу ор саагыгар кирир

Орлор (подростоктар) ортосундагы гормондун алдындагы барыштарына мүнөзү менчиктештирилген инфекциялар түрүнөн сызыктарын сеп.

Орлор салмак инфекциялар сутулдууларын Мангыттын отогон контурдары. Орду кутталдаах баланын орлор аан баста. Мангута положительный реакция биерилсиз булар ую "вираж" дин туспа дистанция учур группалар ылдаллар. Кистери катары окупетак реакцияны ("пиперический") уюна 1 см ичирүүккү положительный реак

Бүгдтэй туран болохтой
най Мангулаах охиорү бөрү
рын тута эмгэн барьдлаа

Клиниктэ прививкаларын б
бизгээлээн баран медгээс
бизгээтэй найрагзэниетийн
нук ийгээн хайаан да фтиз
диатр-бырааска
к
көрдөрүүнүктээхтэр. Ренг
фтизлийн барыахтаахтар,
гыт хаан, ивк аналъаанын
тороллор, чутас, бизгээ алты
доттиорун ФП-рын аралма
ахтар. Быраас бу чагыйи
учуоттаан, орун көрөн-истэ
ран эби атын индивидуал
прививканы (диаскин-тест)
ан эмел сеп. Октон өскөтө
пансерный учууска ылыл
рөтөр эмтээһин анаар б
ларын быраас бизгээт сү
ин барытын тутуһан эмтэ
тээх

Ааспыт 2011 сыл түм
ыллааха улууска "ви
орлоор ортолорутар 3,6% ти
уонна республика
көрдөрүүтүн 3 төгүл күөх
Онон улуустууттар сэллэ
рыһытын инфляцията олус а
көстөр. 2011 сыллааха ор
сэллэк ыарыһытын түбө

тахсыбата. Ол гынан баран бѣл-
ылгы сылга үктѣнѣн баран ном-
нуо 2 оро ыарыйда. Ылдыбыг
оѳолор Манту реакциятын
түмүтүнѣн булулуштулар.

Ойон сүлөстөсүнөн 2005 сылла-
ажыа Саха Республикатын Дору-
обуйа харыстабылын министр-
ствота таһаарбыт анал ба-
лаһыаннагытар олохунан Ман-
тулара положительнайы бигден
направление ыһыт оралор 5 ый
устата физиопедиастр-быраас-
ка көрдөрүмүлэтэх, анал чигий-
ипи барбатах буолуохтарына
уһууланган, оскуолаҕа сылдьы-
ылара бобулдарын туһунан эсе-
тегул санаатыт.

Олон түмүктээх этгэхэ, улахан дьон бары сын ахсын ФЛП-ны барыахтаахтар. Олон Манту привизактын түмүгүнүн физикопедиатрга нэрдүрүтүрүз направиенилаах эбэтэр салгыттын башдыар ыарылаы кытта контактаах оворлор кэмизэр об- следованиени баран, ыраас анаабыт сэрэтэр эмтээһини ба- стапка, ирдэбил толорон истак- торунэ саллак ыарыастыгар ыл- ларыа суох этилээ.

УДНОПОВА
ОВО ФТИЗИМАТ-БЕЛГАНА

